Elulõpu tahteavalduse rakendamine

Elulõpu tahteavaldus on inimese etteulatuvalt väljendatud tahe juhuks, kui ta ei ole tulevikus enam otsusevõimeline ega saa ise tervishoiuteenuse osutamise kohta otsustada või oma tahet väljendada.

Kehtiva elulõpu tahteavalduse olemasolu tervise infosüsteemis **ei tähenda, et seda rakendatakse automaatselt igas terviseseisundis**. Enne tahteavalduse rakendamist tuleb hinnata, kas selleks vajalikud tingimused on konkreetses olukorras täidetud.

Millal elulõpu tahteavaldust rakendatakse?

Tahteavalduse rakendamiseks peavad kokku langema kaks tingimust:

1. **Inimene ei ole enam otsusevõimeline ega saa ise oma tahet väljendada.**
2. **Tekkinud kliiniline olukord vastab olukorrale, mille kohta inimene on tahteavalduses oma valiku teinud.**

Kui mõlemad tingimused on täidetud, lähtutakse inimese elulõpu tahteavalduses varem väljendatud tahtest.

Otsusevõimelise inimese hetketahe on alati esmane

Elulõpu tahteavaldus on mõeldud olukorraks, kus inimene ise enam otsustada ei saa.

Kui inimene on otsusevõimeline ja suudab oma tahet väljendada, lähtutakse **alati tema hetkel väljendatud tahtest**, ka siis, kui tervise infosüsteemis on kehtiv elulõpu tahteavaldus, milles ta on varem väljendanud teistsugust soovi.

Näiteks võib inimene olla varem märkinud, et ei soovi teatud ravi, kuid öelda konkreetses olukorras otsusevõimelisena, et soovib seda ravi saada. Sellisel juhul lähtutakse tema praegusest tahtest.

Oluline on inimese **viimane teadaolev otsusevõimelisena väljendatud tahe**.

Kliiniline olukord peab vastama tahteavaldusele

Tahteavalduse rakendamisel hinnatakse, kas inimese tegelik terviseseisund vastab tahteavalduses kirjeldatud olukorrale.

Näiteks on inimene märkinud, et ravimatu haiguse lõppstaadiumis ei soovi kopsude kunstlikku ventilatsiooni. Kui ta vajab aga ajutiselt hingamisaparaadi tuge ravitava kopsupõletiku tõttu ja tahteavalduses kirjeldatud olukord ei ole saabunud, ei kohaldata seda ravipiirangut üksnes tahteavalduse olemasolu tõttu.

Kui kliiniline olukord ei vasta tahteavalduses kirjeldatud olukorrale, osutatakse inimesele tema terviseseisundile vastavat näidustatud ravi.

Kes otsustab, kas tahteavaldust rakendada?

Tahteavalduse rakendamise üle otsustab **arst või kiirabibrigaadi juht**.
Tervishoiutöötaja hindab inimese otsusevõimet, tema kliinilist seisundit ning seda, kas tekkinud olukord vastab tahteavalduses kirjeldatud tingimustele ja seal tehtud ravivalikutele.
Tahteavaldust ei rakenda lähedane ega usaldusisik. Usaldusisik võib vajaduse korral aidata tervishoiutöötajal inimese varem väljendatud tahet ja tema jaoks olulisi väärtusi paremini mõista, kuid ta ei tee inimese eest uut raviotsust.

Mis saab kiireloomulises olukorras?

Kiireloomulises olukorras ei pruugi olla kohe võimalik kindlaks teha, kas inimese seisund vastab tahteavalduses kirjeldatud tingimustele.
Näiteks võib inimene sattuda raskesse liiklusõnnetusse ja olla teadvuseta. Kui esialgu ei ole võimalik hinnata vigastuse pöördumatust ega taastumise võimalust, tuleb esmalt tegutseda vastavalt inimese kliinilisele seisundile ja vajadusel rakendada elupäästvat ravi.
Tahteavalduse rakendamise küsimust saab hinnata pärast seda, kui inimese seisundi ja prognoosi kohta on piisavalt teavet.
See on eriti oluline olukordades, kus inimese tahteavalduses tehtud valik sõltub näiteks sellest, kas tekkinud ajukahjustus või muu raske terviseseisund on pöördumatu.

Kui rakendamise eeldused ei ole selged

Kui ei ole piisavalt selge, kas inimese kliiniline olukord vastab tahteavalduses kirjeldatud olukorrale, ei tohiks tahteavaldust rakendada üksnes selle olemasolu tõttu.
Vajaduse korral tuleb inimese terviseseisundit täiendavalt hinnata ning kaasata teisi tervishoiutöötajaid või erialaspetsialiste. Otsus peab põhinema inimese konkreetsel kliinilisel seisundil, kehtival tahteavaldusel ja meditsiinilisel hinnangul.

Mida tähendab tahteavalduse rakendamine ravi jaoks?

Kui tahteavalduse rakendamise tingimused on täidetud, ei osutata inimesele neid tervishoiuteenuseid või ravisekkumisi, millest ta on oma tahteavalduses keeldunud.
See ei tähenda, et inimese ravi ja tema eest hoolitsemine lõpetatakse.
Inimesele jätkatakse tema tahtele ja vajadustele vastavat palliatiivravi ning vaevuste leevendamist. Leevendada saab näiteks valu, õhupuudust, iiveldust, ärevust, rahutust ja teisi

vaevusi ning jätkub vajalik hooldus. Ravi eesmärk võib muutuda elu pikendamiselt inimese kannatuste leevendamisele, heaolu tagamisele ja väärika elulõpu toetamisele.

Mis saab siis, kui tahteavaldus ei vasta tekkinud olukorrale?

Kui inimene ei ole küll otsusevõimeline, kuid tekkinud kliiniline olukord ei vasta tema tahteavalduses kirjeldatud olukorrale, siis tahteavaldust selle olukorra suhtes ei rakendata.
Inimesele osutatakse sellisel juhul meditsiiniliselt näidustatud tervishoiuteenust.
Tahteavalduse olemasolu ei tähenda seega üldist keeldu inimest ravida.

Usaldusisiku roll tahteavalduse rakendamisel

Kui inimene on määranud usaldusisiku, võib temast olla abi inimese varem väljendatud tahte mõistmisel. Usaldusisik võib aidata selgitada, mis oli inimese jaoks tahteavaldust tehes oluline või kuidas inimene oma valikuid mõtestas. Sellest võib olla eriti abi olukorras, kus lähedaste ja tervishoiutöötajate arusaamad inimese tahtest erinevad. Usaldusisik **ei otsusta inimese eest**, millist ravi talle osutada või mitte osutada, ega saa muuta inimese tahteavalduses väljendatud tahet.

Muud elulõpu juhised ja eelistused

Tahteavalduse ravi puudutavaid valikuid tuleb eristada muudest elulõpu juhistest ja eelistustest. Näiteks inimese soov viibida võimaluse korral kodus, kutsuda enda juurde vaimulik, kuulata kindlat muusikat või olla koos teatud lähedastega ei ole tervishoiutöötajale siduv samal viisil nagu ravist keeldumine. Nende soovidega saab võimaluse korral arvestada ning nende täitmisele võivad kaasa aidata lähedased ja usaldusisik.

Rakendamise dokumenteerimine

Tervishoiutöötaja dokumenteerib tahteavalduse rakendamisega seotud kliinilise hinnangu ja tehtud otsuse tavapärase tervishoiuteenuse dokumenteerimise raames.
Oluline on dokumenteerida, millise kliinilise olukorra põhjal leiti, et tahteavalduse rakendamise eeldused olid täidetud, või miks tahteavaldust konkreetses olukorras ei rakendatud.
Dokumentatsioon peaks võimaldama hiljem aru saada, millisel alusel ravi jätkati, piirati või mõni sekkumine alustamata jäeti.

Pea meeles

- Elulõpu tahteavaldust rakendatakse ainult siis, kui inimene **ei ole enam otsusevõimeline**.

- Otsusevõimelise inimese **hetkel väljendatud tahe on alati esmane**.
- Tahteavalduse rakendamiseks peab **kliiniline olukord vastama tahteavalduses kirjeldatud olukorrale**.
- Kehtiva tahteavalduse olemasolu ei tähenda automaatselt ravipiirangut igas olukorras.
- Kui olukord tahteavaldusele ei vasta, osutatakse inimesele näidustatud ravi.
- Kui rakendamise eeldused ei ole selged, tuleb olukorda täiendavalt hinnata.
- Kui tahteavaldust rakendatakse, ei osutata ravi, millest inimene on keeldunud, kuid **ravi ja hoolitsus ei lõpe**.
- Palliatiivravi ja vaevuste leevendamine jätkuvad vastavalt inimese tahtele ja vajadustele.